

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Brief aan de leden
T.a.v. het college en de raad

informatiecentrum tel.
(070) 373 8020

uw kenmerk

bijlage(n)

betreft
Gemeenteraadsverkiezingen

ons kenmerk
ECGR/U201000003
Lbr. 10/001

datum
12 januari 2010

Samenvatting

Op 3 maart a.s. vinden de verkiezingen van de gemeenteraad plaats. In deze ledenbrief informeren wij u over diverse onderwerpen die voor de organisatie van de verkiezingen van belang zijn. Aan de orde komen het verkiezingsproces, de uitslagenavond, de taak van de raad om het verloop van de verkiezingen te onderzoeken, raadsleden als stembureau lid en de openingstijden van stembureaus.

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Aan de leden

informatiecentrum tel. (070) 373 8020	uw kenmerk	bijlage(n)
betreft Gemeenteraadsverkiezingen	ons kenmerk ECGR/U201000003 Lbr. 10/001	datum 12 januari 2010

Geacht college en gemeenteraad,

Op 3 maart a.s. vinden de verkiezingen van de gemeenteraad plaats. In deze ledenbrief informeren wij u over diverse onderwerpen die voor de organisatie van de verkiezingen van belang zijn.

Verkiezingsproces

Wij hebben op 23 september 2009¹ een brief gestuurd naar staatssecretaris Bijleveld naar aanleiding van de ervaringen van gemeenten bij de verkiezingen van de leden van het Europees Parlement van juni 2009. In deze brief hebben wij gevraagd welke elektronische mogelijkheden toegepast kunnen worden op de korte en lange termijn en welke initiatieven door de staatssecretaris worden ontwikkeld om gemeenten te ondersteunen in het verkiezingsproces. Naar aanleiding van deze brief heeft er overleg plaatsgevonden tussen de staatssecretaris en de VNG. Datgene wat besproken is, is door de staatssecretaris vervolgens in een brief aan de VNG verwoord².

De staatssecretaris geeft in deze brief het volgende aan: "Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de gemeenten bleken zich in de loop der jaren vooral gericht te hebben op de voordelen die de stemmachines met zich meebrachten. Dit ten koste van de zorg voor de controleerbaarheid en de integriteit van de machines. (...) Het kabinet heeft, gelet op de uitgebrachte adviezen, besloten af te zien van het gebruik van de stemmachines. Ik hecht eraan om dat nog eens te onderstrepen. De wet- en regelgeving is zo aangepast dat nu uitsluitend het stemmen met papieren stembiljetten en het tellen met de hand mogelijk is. Nederland wijkt daarin niet af van het overgrote deel van de landen in de wereld waar verkiezingen worden

¹ VNG brief aan staatssecretaris Bijleveld, 23 september 2009, kenmerk ECGR/U200901286

² BZK brief aan de VNG, 11 november 2009, kenmerk BPR2009/U57334

georganiseerd. (...) Zoals u kunt zien stemt het overgrote deel van deze landen dus net als Nederland met papieren stembiljetten en wordt er met de hand geteld. U kunt in het overzicht ook zien dat in een aantal landen het gebruik van stemmachines ook onderwerp van discussie is (geweest). Als gevolg daarvan zijn landen, net als Nederland, daarmee gestopt of wordt dat overwogen.

Het kabinet heeft niet volledig uitgesloten dat in de toekomst het elektronisch stemmen c.q. het elektronisch tellen opnieuw zou kunnen worden overwogen. Echter dat zal niet kunnen gebeuren voordat daarvoor door het kabinet is bepaald aan welke eisen de betreffende apparatuur en programmatuur dient te voldoen en die eisen in de wet- en regelgeving zijn verankerd. Daarvoor worden door het ministerie van BZK de ontwikkelingen in internationaal verband gevolgd. Ontwikkelingen die (..) niet op een tendens wijzen die richting elektronisch stemmen gaat.” Wat betreft de inrichting van het verkiezingsproces is het duidelijk dat dit de komende jaren zal gebeuren met stembiljetten en het rode potlood.

Uitslagenavond gemeenteraadsverkiezingen

In heel Nederland wordt weer gestemd met het rode potlood en stembiljetten. Dit heeft gevolgen voor het tijdstip waarop de voorlopige uitslagen bekend worden. Nu handmatig geteld wordt duurt het langer voordat de resultaten bekend zijn. Onderzoek³ bij de verkiezingen van het Europees Parlement van 4 juni 2009 laat zien dat het gemiddeld anderhalf uur duurt om de stemmen handmatig te tellen. De verschillen tussen stembureaus zijn aanzienlijk: het loopt uiteen van een half uur tot meer dan drie uur. Dit betreft het tellen op de stembureaus zelf, voorafgaand aan het invullen van het proces-verbaal. Op het gemeentehuis zullen de uitslagen samengevoegd dienen te worden.

Het is niet realistisch om te verwachten dat er op de avond van 3 maart 2010 een uitgebreide voorlopige uitslag verzorgd kan worden door de verkiezingsmedewerkers. Het was bij raadsverkiezingen gebruikelijk om de namen van de (voorlopig) gekozen raadsleden op de verkiezingsavond bekend te maken. Ervaringen van gemeenten met de herindelingsverkiezingen van november 2009 maken duidelijk dat zo'n gedetailleerde voorlopige uitslag niet mogelijk is. Het is belangrijk dat de verkiezingsmedewerkers zorgvuldig kunnen werken. Een voorlopige uitslag met het aantal stemmen uitgebracht per partij is werkbaar, een voorlopige uitslag op kandidaat-niveau zorgt voor veel risico's op fouten.

Er zijn enkele gemeenten in Nederland die altijd handmatig zijn blijven stemmen. In deze gemeenten bellen de voorzitters van de stembureaus na het tellen van de stemmen op partijniveau deze 'uitslag' door naar een centraal telefoonnummer. Daar zitten tientallen mensen klaar om deze voorlopige uitslagen op partijniveau te noteren. Andere medewerkers verwerken deze gegevens in een bestand. Zo kan op de verkiezingsavond zelf een voorlopige uitslag worden gepresenteerd voor wat betreft het aantal stemmen dat een partij heeft behaald. Het is een keuze

³ Evaluatie verkiezingen leden van het Europees Parlement, bijlage bij de brief van staatsecretaris Bijleveld aan de Tweede Kamer, 30 oktober 2009, kenmerk BPR2009/U57363.

om hierbij te wachten tot alle stembureaus hun eerste uitslag hebben doorgebeld of om op een bepaald tijdstip de dan bekende resultaten door te geven onder vermelding van het aantal stembureaus waarvan de informatie binnen is en van hoeveel stembureaus dit nog wordt verwacht.

Het is goed om te bedenken dat de officiële uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen in een openbare zitting van het centraal stembureau wordt bekend gemaakt op 5 maart 2010⁴. Dit is zo bepaald in de Kieswet. Alle informatie die voor dit tijdstip door verkiezingsmedewerkers wordt verstrekt is niet meer dan een voorlopige uitslag waaraan geen rechten kunnen worden ontleend. Dit is overigens al jaren zo. Door het gebruik van stemmachines is men gewend geraakt aan een snelle eerste uitslag op kandidaatniveau, maar ook dit is altijd een voorlopige uitslag geweest. Het centraal stembureau is het bevoegde orgaan om de uitslag enkele dagen na de verkiezingsdag bekend te maken. Dit is logisch gezien de werkzaamheden van het centraal stembureau die zorgvuldig uitgevoerd moeten worden om tot een uitslag en een oordeel over een juist verloop van de verkiezingen te komen.

De Kieswet geeft aan hoe de uitslag van de verkiezingen moet worden vastgesteld. Het proces-verbaal is hierbij een belangrijk document dat naast informatie over de uitslag ook opmerkingen kan bevatten over de organisatie en het verloop van de verkiezingen. Deze informatie moet verwerkt worden. Doorgaans hebben de verkiezingsmedewerkers de tijd tot en met 5 maart nodig om zorgvuldig de officiële uitslag te kunnen voorbereiden.

Naast het vaststellen van de uitslag moet het centraal stembureau ook aangeven of de verkiezing rechtmatig is verlopen. Als daartoe aanleiding is kan het centraal stembureau besluiten tot hertelling van de stemmen. Ook de gemeenteraad heeft deze bevoegdheid. Daarnaast kan de gemeenteraad besluiten tot een herstemming. Dit wordt verderop in deze ledenbrief toegelicht.

Gemeenteraad heeft taak om het verloop van de verkiezingen te onderzoeken

De Kieswet stelt regels over het onderzoek van de geloofsbrieven en het onderzoek van het proces verbaal van het centraal stembureau.⁵ Het is algemeen bekend dat de raad het onderzoek naar de geloofsbrieven uitvoert. In het VNG model reglement van orde voor de raad is hiervoor een praktische uitwerking opgenomen. Vanuit de raad wordt een commissie benoemd die onderzoekt of de door de voorzitter van het centraal stembureau benoemde kandidaten ook voldoen aan de vereisten uit de Gemeentewet.

Minder bekend is dat na de verkiezingen ook een oordeel moet worden gegeven over de rechtmatigheid van de verkiezingen. De organisatie en het verloop van de verkiezingen moeten op wettige wijze plaatsvinden. Het is aan de raad om daar een oordeel over uit te spreken.

Dit gebeurt door de oude raad vlak voor de eerste samenkomst van de nieuwe raad op 11 maart

⁴ Artikel P20 Kieswet

⁵ Kieswet, artikel V4.

2010⁶. De raad doet dit op basis van het proces verbaal van het centraal stembureau. Daarnaast worden de processen-verbaal van de stembureaus in de gemeente aan de raad overlegd⁷. De opmerkingen op deze processen-verbaal kunnen aanleiding geven tot bijv. het besluit om over te gaan tot het hertellen van de stemmen.

De raad heeft de bevoegdheid om te besluiten tot hertelling en tot herstemming. Een dergelijk besluit kan de raad alleen nemen als er concrete aanwijzingen staan in het proces verbaal. Daarnaast kan een dergelijk besluit alleen genomen worden 'indien een ernstig vermoeden bestaat dat door een of meer stembureaus zodanige fouten zijn gemaakt dat zij van invloed kunnen zijn op de zetelverdeling'⁸.

De raad kan deze bevoegdheid dus niet gebruiken in het geval de uitslag aangeeft dat een fractie met een paar stemmen meer een extra zetel had behaald. De gedachte dat er wellicht een telfout gemaakt is, is niet voldoende. Uit het proces verbaal moet af te leiden zijn dat er fouten zijn gemaakt.

Raadsleden als stembureaulid

In de praktijk blijkt verwarring te bestaan over de vraag of raadsleden lid mogen zijn van een stembureau. Het antwoord hierop is: ja, raadsleden kunnen benoemd worden als lid van een stembureau.

De onduidelijkheid is ontstaan door dat in het wetsvoorstel Wet inrichting verkiezingsproces staat opgenomen dat raadsleden geen stembureaulid mogen zijn bij raadsverkiezingen. Dit om de schijn van partijdigheid te vermijden. De VNG heeft in haar advies over dit wetsvoorstel aangegeven het hier niet mee eens te zijn. In onze Buitengewone Algemene Ledenvergadering op 26 september 2008 is op dit punt een motie aangenomen.⁹

De behandeling van het wetsvoorstel ligt al enige tijd stil en heeft dan ook geen gevolgen voor de komende verkiezingen.

Openingstijden stembureaus

De VNG heeft bij staatssecretaris Bijleveld gepleit voor een eerdere sluiting van de stembureaus. Ook de Kiesraad en de NVVB hebben een dergelijk verzoek gedaan. De staatssecretaris heeft hieraan geen gevolg gegeven.¹⁰ Het kabinet kiest ervoor om de kiezer zoveel mogelijk gelegenheid te geven zijn stem uit te brengen. Het tellen van stemmen kan efficiënter worden georganiseerd waardoor de tijd die hiermee gemoeid is relatief beperkt kan zijn. Het ministerie van BZK heeft de suggesties van gemeenten op dit punt verwerkt in de instructie-cd voor stembureauleden. De openingstijden van stembureaus staan ook op een andere manier in de belangstelling.

⁶ Kieswet, artikel V4

⁷ Kieswet, artikel O4, tweede lid.

⁸ Kieswet, artikel P21.

⁹ VNG brief aan staatssecretaris Bijleveld, 2 oktober 2008, kenmerk ECGR/U200801591.

¹⁰ BZK brief aan de Tweede Kamer, 30 oktober 2009, kenmerk BPR2009/U57363

Per 1 januari 2010 is de Kieswet op enkele punten gewijzigd. In een nieuw artikel¹¹ van de Kieswet krijgt het college de bevoegdheid om afwijkende openingstijden voor stembureaus te bepalen. Enkele gemeenten hebben de staatssecretaris gevraagd of van deze bepaling gebruik kan worden gemaakt om stembureaus in algemene zin eerder te sluiten.

Dat is niet het geval. Deze bepaling kan worden gebruikt in het geval een stembureau een locatie heeft waardoor eerdere sluiting noodzakelijk is. Te denken valt aan een stembureau in een winkelcentrum waarbij alle winkels om 18.00 sluiten. Het is op grond van deze bepaling ook mogelijk om gelet op de locatie eerder open te gaan. Zo kan op een station een stembureau al om 7.00 uur geopend worden zodat forenzen optimaal gebruik kunnen maken van de diensten van dit stembureau. De hoofdregel voor alle 'gewone' stembureaus is dat deze open zijn van 7.30 uur tot 21.00 uur.

Hoogachtend,
Vereniging van Nederlandse Gemeenten

mr. R.J.J.M. Pans,
voorzitter directieraad

Deze ledenbrief staat ook op www.vng.nl onder brieven.

¹¹ Kieswet, artikel J1, derde lid.